

Procesul-verbal și înregistrarea audio a ședințelor de judecată – exactitate sau dublarea sarcinilor?

Sorina MACRINICI

Vladislav GRIBINCEA



DOCUMENT DE POLITICI

Procesul-verbal și înregistrarea audio a ședințelor de judecată – exactitate sau dublarea sarcinilor?

Sorina MACRINICI

Vladislav GRIBINCEA



USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

**Rule of Law Institutional
Strengthening Program (ROLISP)**

Producerea acestui document de politici a fost posibilă datorită suportului generos din partea poporului american prin intermediul Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID), în cadrul Programului de Consolidare a Instituțiilor Statului de Drept (ROLISP). Conținutul acestui material ține de responsabilitatea Centrului de Resurse Juridice din Moldova și nu reflectă în mod necesar viziunea ROLISP, USAID sau a Guvernului Statelor Unite.

Chișinău, 2015

Cuprins

Abrevieri	1
Introducere	2
1. Legislația și practica națională	3
1.1. Chestiuni generale	3
1.2. Conținutul procesului-verbal	4
1.3. Întocmirea procesului-verbal și a declarațiilor	5
1.4. Înregistrarea audio și alte opțiuni tehnice	7
2. Legislația și practica altor state	8
3. Optimizarea proceselor-verbale	10
Recomandări	13
Anexă: Prevederile legislației naționale cu privire la ținerea proceselor verbale și înregistrarea audio a ședințelor de judecată	14

Abrevieri

CCr	Codul Contravențional
CPCv	Codul de Procedură Civilă
CPP	Codul de Procedură Penală
CSM	Consiliul Superior al Magistraturii
PIGD	Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor
Regulamentul CSM	Regulamentul privind înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată, aprobat prin hotărârea CSM nr. 338/13 din 12 aprilie 2013
ROLISP	Programul USAID de Consolidare a Instituțiilor Statului de Drept în Moldova

Introducere

Ședințele de judecată în Republica Moldova au fost mereu documentate prin întocmirea unui proces-verbal scris. Procesul-verbal urmează să reproducă cu exactitate tot ce s-a întâmplat în ședința de judecată.

În anii 2006 și 2009 a fost modificat cadrul legislativ astfel încât să permită înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată. În 2009, CSM a adoptat un Regulament privind înregistrarea audio a ședințelor de judecată, care a fost modificat în 2013. Cu toate acestea, nu au fost modificate prevederile din codurile de procedură cu privire la modul de ținere a proceselor-verbale, ceea ce a determinat că procesele verbale sunt întocmite detaliat chiar dacă are loc înregistrarea audio a ședinței de judecată.

În 2009, grație suportului financiar extern, toate sălile de judecată din instanțele judecătorești din Republica Moldova au fost dotate cu seturi de înregistrare audio a ședințelor de judecată.¹ Având în vedere că, din cauza lipsei sălilor de ședințe suficiente, multe ședințe de judecată se petreceau în birourile judecătorilor, acestea nu erau înregistrate audio. În anii 2013–2015, judecătorii care nu sunt asigurați cu săli de judecată și conduc procesele de judecată în propriile birouri, au fost asigurați cu reportofoane. La acest moment, 153 de săli de judecată sunt asigurate cu seturi de înregistrare audio a ședințelor de judecată, iar judecătorii care conduc procesele în birouri – cu reportofoane.

În ianuarie 2014, 58% din ședințele de judecată erau înregistrate audio, dintre care 26% – prin intermediul programului „SRS FEMIDA” și 32% – prin intermediul reportofoanelor. În august 2015, din cele 47 de judecătorii monitorizate², ședințele de judecată erau înregistrate audio în proporție de 100% în 40 de judecătorii.³ În 7 instanțe, rata ședințelor înregistrate audio a fost mai mică de 100%⁴. Potrivit CSM, în perioada iulie–august 2015, 53% din ședințele de judecată înregistrate au fost înregistrate cu ajutorul reportofoanelor, iar 47% – prin programul „SRS FEMIDA”.⁵

Practica de consemnare detaliată a tuturor argumentelor dezbătute de părți pe durata ședințelor de judecată continuă chiar și după introducerea înregistrării audio a ședințelor de

¹ Centrul de Resurse Juridice din Moldova, *Transparența și eficiența Consiliului Superior al Magistraturii din Republica Moldova. 2010–2012*, Chișinău, 2013, disponibil la http://crjm.org/wp-content/uploads/2014/04/Raport_Transparența_si_eficiența_CCSM_2010_2012.pdf.

² Nu a fost posibil de colectat și inclus informație despre numărul înregistrărilor audio în judecătoria Șoldănești, deoarece, în luna august, serverul acesteia a fost defectat.

³ ROLISP, *Raport privind înregistrarea audio a ședințelor de judecată în instanțele judecătorești din Moldova în luna august 2015*.

⁴ Acestea sunt judecătoriile Basarabeasca, Cantemir, Orhei, Telenești, Centru mun. Chișinău, Rezina și Anenii Noi, cu o rată de înregistrare de la 45% în Anenii Noi până la 96% în Basarabeasca.

⁵ Consiliul Superior al Magistraturii, scrisoare nr. 3177 m/i din 14 octombrie 2015.

judecată. Această practică consumă mult timp, dublează înregistrările audio, ceea ce duce la îngreunarea procesului de efectuare a justiției și la distragerea personalului de la activități menite să contribuie la sporirea calității actului judecătoresc.

Este nevoie de o raționalizare a procesului de întocmire a proceselor-verbale a ședințelor de judecată. Această provocare a fost recunoscută oficial de autoritățile Republicii Moldova. Pentru realizarea Domeniului specific de intervenție 1.2.2 al Strategiei de Reformă a Sectorului Justiției pentru anii 2011-2016, Planul de acțiuni pentru implementarea acestei strategii, în p. 7, prevede efectuarea studiului privind oportunitatea întocmirii procesului-verbal sau a stenogramei ședinței de judecată și corelația dintre acestea și înregistrările audio/video. Prezentul document este elaborat pentru a realiza această activitate.

1. Legislația și practica națională

1.1. Chestiuni generale

Conform Codurilor de procedură, grefierul consemnează desfășurarea ședinței de judecată într-un proces-verbal, în care descrie detaliat toate acțiunile procedurale din cadrul ședinței. Procesele-verbale se întocmesc pentru fiecare ședință de judecată în prima instanță și în instanța de apel.⁶

În 2006, Legea privind organizarea judecătorească, nr. 514 din 6 iulie 1995, a fost modificată prin introducerea prevederii potrivit căreia ședințele de judecată pot fi înregistrate prin utilizarea mijloacelor tehnice video sau audio.⁷ Norma în cauză nu stabilea obligația, ci doar oferea discreția pentru judecători sau părți de a înregistra audio și/sau video ședințele de judecată. Aceasta putea avea loc doar cu acordul președintelui ședinței și doar în condițiile legii procesuale. Peste 3 ani, în 2009, au fost operate modificări la CPCv și CPP și în Legea privind organizarea judecătorească, prin care s-a introdus regula înregistrării ședințelor de judecată prin intermediul mijloacelor audio și/sau video, păstrând totuși posibilitatea de a nu înregistra ședința de judecată în cazul imposibilității utilizării mijloacelor tehnice.⁸ În 2009, CSM a adoptat Regulamentul privind înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată,⁹ care a fost modificat în 2013¹⁰ și care a stabilit obligativitatea înregistrării audio a ședințelor de judecată în toate cazurile când se întocmește procesul-verbal al ședinței.

În 2009, grație suportului financiar din partea Programului pentru Buna Guvernare finanțat de Fondul „Provocările Mileniului” și administrat de către USAID, toate cele 153 de săli de judecată din instanțele de judecată din Moldova au fost dotate cu seturi de înregistrare audio a ședințelor.¹¹ În anii 2013-2015, judecătorii care nu sunt asigurați cu săli de judecată și în

⁶ Art. 273 CPCv, art. 336 alin. (1) CPP.

⁷ Legea nr. 247 din 21 iulie 2006.

⁸ Legea nr. 15 din 3 februarie 2009.

⁹ Hotărârea CSM nr. 212/8 din 18 iunie 2009 de aprobare a Regulamentului privind înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată.

¹⁰ Hotărârea CSM nr. 338/13 din 12 aprilie 2013 de aprobare a Regulamentului privind înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată, disponibilă la http://csm.md/files/Acte_normative/REGinregistrarea%20audio.pdf.

¹¹ Consiliul Superior al Magistraturii, USAID, *Raport privind rezultatele evaluării implementării sistemului de înregistrare audio a ședințelor de judecată „SRS Femida” în instanțele judecătorești din Republica Moldova*, Chișinău, 2011, pag. 3, disponibil la http://new.csm.md/files/Rapoarte_parteneri/Raport_privind_rezultatele_evaluarii_implementationii_sistemului_de_inregistrare_audio_a_sedintelor_de_judecata_SRS_FEMIDA_in_instantele_judec%C4%83toresti.pdf.

ședințele de judecată în propriile birouri, au fost asigurați cu reportofoane pentru înregistrarea audio. În anul 2014, aproximativ 50% dintre ședințele de judecată au fost înregistrate audio cu reportofonul, iar circa 30% – prin intermediul programului „SRS FEMIDA”.¹² În iulie–august 2015, 53% din ședințele de judecată au fost înregistrate cu ajutorul reportofoanelor, iar 47% – prin programul „SRS FEMIDA”.¹³ Se pare că folosirea reportofoanelor reprezintă o măsură de tranziție până la asigurarea tuturor judecătorilor cu posibilitatea petrecerii ședințelor de judecată în săli de ședință separate de birourile lor.

Instanțele de judecată pot să se abată de la regula înregistrării audio a ședințelor de judecată, printr-o încheiere motivată, în cazul în care utilizarea mijloacelor tehnice pentru înregistrarea ședinței de judecată nu este posibilă.¹⁴ Potrivit unui raport de monitorizare¹⁵, în august 2015, din cele 47 de judecătoria monitorizate,¹⁶ ședințele de judecată se înregistrează audio în proporție de 100% în 40 de judecătoria. În 7 instanțe, rata ședințelor înregistrate audio a fost mai mică de 100%.¹⁷

La momentul redactării documentului de politici, exista un proiect de lege elaborat de Ministerul Justiției și înregistrat la Parlament,¹⁸ care prevede modificări la CPCv, CPP și CCr. Inițiativa legislativă propune eliminarea opțiunii de neînregistrare audio a ședinței de judecată, înregistrarea audio a ședințelor devenind obligatorie. Proiectul mai propune instituirea în CPCv și CPP a obligației judecătorului de a informa participanții la proces că ședința se înregistrează audio și/sau video.¹⁹

În pofida regulii potrivit căreia ședințele de judecată urmează să fie înregistrate, aceasta nu se aplică anumitor tipuri de ședințe. Astfel, potrivit p. 1.4 al Regulamentului CSM, înregistrarea audio a ședințelor de judecată este obligatorie doar în cazurile când urmează a fi întocmit procesul-verbal al ședinței de judecată. Astfel, în ședințele instanțelor de recurs care au loc cu participarea părților, cum ar fi în cauzele contravenționale sau în recursurile penale examinate de curțile de apel, nu se întocmește procesul verbal și, respectiv, nu este obligatorie înregistrarea audio.

1.2. Conținutul procesului-verbal

Potrivit Regulamentului CSM din 2013, grefierul întocmește sumarul procesului-verbal al ședinței de judecată, unde reflectă toate evenimentele procesului de judecată și participanții care fac declarații.²⁰ În același timp, în urma modificărilor legislative din 2006, art. 14 din Legea

¹² Consiliul Superior al Magistraturii, Departamentul de Administrare Judecătorească, *Raport privind rezultatele evaluării implementării sistemului de înregistrare audio a ședințelor de judecată SRS Femida și a dispozitivelor portabile (dictafoane) în instanțele judecătorești din Republica Moldova*, 2014.

¹³ Consiliul Superior al Magistraturii, scrisoare nr. 3177 m/i din 14 octombrie 2015.

¹⁴ Art. 275 alin. (2) CPCv și art. 336 alin. (2) CPP.

¹⁵ Programul USAID ROLISP, Raportul privind înregistrarea ședințelor de judecată în instanțele judecătorești din Moldova în luna august 2015.

¹⁶ Nu a fost posibil de colectat și inclus informație despre numărul înregistrărilor audio în judecătoria Söldănești, deoarece, în luna august, serverul acesteia a fost defectat.

¹⁷ Acestea sunt judecătoriile Basarabeasca, Cantemir, Orhei, Telenești, Centru mun. Chișinău, Rezina și Anenii Noi, cu o rată de înregistrare de la 45% în Anenii Noi până la 96% în Basarabeasca.

¹⁸ Proiect nr. 308 din 24 august 2015 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, disponibil la <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/2813/language/ro-RO/Default.aspx>.

¹⁹ Art. I p. 2 și art. II p. 1 ale proiectului nr. 308 din 24 august 2015 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.

²⁰ P. 4.4.2. al Regulamentului CSM.

privind organizarea judecătorească, nr. 514 din 6 iulie 1995, prevede că ședințele de judecată se consemnează prin stenografiere. Înregistrările și stenogramele trebuie să fie transcrise de îndată de grefier sau specialistul în stenografie prin indicarea tuturor afirmațiilor, întrebărilor și susținerilor participanților la proces și ale altor persoane care participă la judecarea cauzei, precum și ale judecătorilor.

CPCv prevede că în procesul-verbal al ședinței de judecată se indică momentele esențiale ale dezbaterii pricinii sau ale efectuării actului procedural.²¹ În același timp, procesele-verbale trebuie să conțină, printre altele, dispozițiile președintelui ședinței de judecată, declarațiile, demersurile și explicațiile participanților la proces și ale reprezentanților lor, depozițiile martorilor, explicațiile orale ale experților asupra raportului de expertiză, explicațiile și consultațiile specialiștilor, raporturile reprezentanților autorităților publice, precum și conținutul susținerilor orale.²²

CPP stabilește că procesele-verbale trebuie să cuprindă obligatoriu consemnarea tuturor acțiunilor instanței în ordinea în care ele s-au desfășurat, documentele și alte probe care au fost cercetate în ședința de judecată, rezumatul dezbaterilor judiciare, al replicii, rezumatul ultimului cuvânt al inculpatului, precum și alte circumstanțe.²³

În procedura contravențională, grefierul trebuie să includă în procesul-verbal al ședinței, printre altele, cererile, demersurile și concluziile formulate de participanții la ședință, măsurile luate, precum și probele cercetate în ședință.²⁴

Aparent, codurile de procedură sugerează că judecătorul nu este în drept să-și bazeze concluziile din hotărâre pe probele care nu au fost consemnate în procesul-verbal,²⁵ iar lipsa procesului-verbal integral sau cu privire la efectuarea unui act procedural constituie temei de casare a hotărârii judecătorești civile.²⁶ Aceste prevederi sugerează că legislația actuală pune un accent determinant pe conținutul procesului-verbal, indiferent de conținutul înregistrării audio a ședinței de judecată. Mai mult, se pare că instanțele ierarhic superioare niciodată nu audiază înregistrarea ședințelor de judecată din instanțele inferioare. Aceasta ar putea fi, în mare parte, determinat de faptul că majoritatea proceselor-verbale nu menționează momentul la care a început un anumit act procedural, iar aceasta îngreunează audierea înregistrării audio.

1.3. Întocmirea procesului-verbal și a declarațiilor

CPCv prevede că procesul-verbal trebuie să fie întocmit în cel mult 5 zile de la data încheierii ședinței²⁷ și se semnează de președintele ședinței și de grefier.²⁸ În termen de 5 zile lucrătoare de la data semnării fixată expres în procesul-verbal, instanța trebuie să informeze în scris participanții la proces și reprezentanții lor despre întocmirea și semnarea procesului-verbal și să asigure acestora posibilitatea de a lua cunoștință de procesul-verbal al ședinței de

²¹ Art. 274 alin. (1) CPCv.

²² Art. 274 alin. (2) CPCv.

²³ Art. 336 alin. (3) CPP.

²⁴ Art. 459 alin. (2) CCr.

²⁵ Art. 416 alin. 6 CPP.

²⁶ Art. 388 alin 1 lit. g) și h) și art. 432 CPC.

²⁷ Art. 275 alin. (4) CPCv.

²⁸ Art. 275 alin. (5) CPCv.

judecată și de a primi copii de pe acesta.²⁹ Participanții la proces și reprezentanții lor au dreptul să prezinte în scris observații asupra procesului-verbal al ședinței în decursul a 5 zile de la data semnării acestuia, indicând inexactitățile și motivele pentru care îl consideră incomplet.³⁰ În termen de 5 zile de la prezentarea observațiilor, judecătorul care a semnat procesul-verbal fie le acceptă sau pronunță o încheiere motivată de respingere totală sau parțială. În toate cazurile, observațiile asupra procesului-verbal se anexează la dosar.³¹ În ședințele de judecată duse în procedura civilă, depozițiile martorului trebuie să fie semnate pe fiecare pagină și la sfârșitul lor de președintele ședinței, de grefier și de martor, după ce acesta din urmă ia cunoștință de ele. Aceeași procedură trebuie să fie urmată și în caz de orice completare sau modificare în depoziție.³² De regulă, depozițiile martorului în procedura civilă se întocmesc separat de procesul-verbal, sunt anexate la procesul-verbal și sunt parte componentă a acestuia.

În procedura penală, procesele-verbale se redactează de grefier în termen de 48 de ore de la terminarea ședinței și se semnează de președintele ședinței și de grefier.³³ Similar cu procedura civilă, președintele ședinței de judecată trebuie să informeze participanții la proces despre întocmirea și semnarea procesului-verbal în termen de 5 zile lucrătoare de la data semnării acestuia și asigură acestora posibilitatea de a lua cunoștință de procesul-verbal al ședinței de judecată și de a primi copii de pe acesta.³⁴ Participanții dispun de 3 zile pentru a formula obiecții asupra procesului-verbal, indicând inexactitățile și motivele pentru care îl consideră incomplet.³⁵ Președintele ședinței de judecată poate să accepte obiecțiile printr-o rezoluție pe textul obiecțiilor, iar în caz de respingere – prin încheiere motivată, care se anexează la procesul-verbal.³⁶ Declarațiile părților (inculpatul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă) și ale martorilor în ședința de judecată se consemnează în scris de grefier ca documente separate care se anexează la procesul-verbal. Declarația trebuie să fie semnată de persoana care a depus declarația, de președintele ședinței și de grefier, precum și de interpret în cazul în care acesta a participat la declarație. Completările sau precizările în declarație se înscriu și se semnează în aceleași condiții.³⁷

În procedura contravențională, părțile și martorii citesc și semnează depozițiile lor.³⁸ Procesul-verbal se încheie în decursul a 24 de ore de la închiderea ședinței de judecare a cauzei contravenționale și se semnează de președintele ședinței și de grefier.³⁹

Regula generală, atât în procedura civilă, cât și în cea penală, este că procesul-verbal se scrie la calculator. Aceasta este posibil atunci când ședința de judecată are loc în sala de ședințe asigurată cu echipament de înregistrare audio, inclusiv calculator. În cazul în care ședința de judecată are loc în biroul judecătorului, în care nu există calculator pentru grefier, procesul-verbal se scrie de mână. CPCv și CPP prevăd că acesta trebuie să fie scris ulterior la calculator.⁴⁰

²⁹ Art. 275 alin. (5) CPCv.

³⁰ Art. 275 alin. (6) CPCv.

³¹ Art. 276 CPCv.

³² Art. 220 CPCv.

³³ Art. 336 alin. (4) CPP.

³⁴ Art. 336 alin. (5) CPP.

³⁵ Art. 336 alin. (6) CPP.

³⁶ Art. 336 alin. (7) CPP.

³⁷ Art. 337 CPP.

³⁸ Art. 459 alin. (3) CCr.

³⁹ Art. 459 alin. (4) CCr.

⁴⁰ Art. 275 alin. (1) CPCv și art. 336 alin. (1) CPP.

Atât Regulamentul CSM, cât și CPCv și CPP prevăd că, după încheierea ședinței, grefierii pot utiliza înregistrările audio ale ședințelor de judecată pentru a verifica exactitatea procesului-verbal și a-l completa.⁴¹

Deși acest lucru nu rezultă din legislație, în practică, deseori, instanțele judecătorești refuză părților eliberarea copiilor de pe procesele-verbale ale ședințelor de judecată pe motiv că acestea reprezintă „documente de uz intern”. După cum va fi menționat mai jos, astfel de practici nu există în democrațiile avansate. Mai mult, în Germania și sistemul federal din SUA, procesele-verbale pot fi obținute și de terți, nu doar de părțile în proces.

1.4. Înregistrarea audio și alte opțiuni tehnice

Potrivit Regulamentului CSM, a CPCv și a CPP, înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată se utilizează, printre altele, pentru verificarea corectitudinii și pentru asigurarea plenitudinii proceselor-verbale ale ședințelor de judecată.⁴² După încheierea ședinței de judecată, grefierul folosește înregistrările audio pentru a verifica exactitatea procesului-verbal.⁴³

Înregistrarea audio a ședințelor de judecată se efectuează fie prin intermediul seturilor de înregistrare audio conectate la programul „SRS FEMIDA”, atunci când ședința are loc într-o sală de ședințe, sau prin intermediul reportofonelor, atunci când ședința se desfășoară în biroul judecătorului.

Programul „SRS FEMIDA” conține modele integrate de procese-verbale pentru ședințele de judecată organizate în dosarele civile, penale și contravenționale. Aceste modele pot fi modificate la necesitate de către grefier. Programul „SRS FEMIDA” permite grefierului indicarea în mod simplificat (prin accesare de opțiuni existente în modelul procesului-verbal) a etapelor procesului de judecată din cadrul ședinței și a secvențelor de timp respective. În mod automat, programul atribuie ora și minutul desfășurării fiecărei etape a procesului indicate de grefier. De asemenea, programul permite salvarea în sistem a procesului-verbal de audiere a martorului, specialistului și a altor participanți la proces.⁴⁴ În practică, majoritatea grefierilor nu se folosesc de modelele de procese-verbale integrate în „SRS FEMIDA”. Ei întocmesc procesul-verbal separat în calculator, în programul „Word”. De asemenea, în majoritatea cazurilor, grefierii înregistrează doar ora începerii și terminării înregistrării audio, fără a indica secvențele de timp în care au loc diferite acțiuni procesuale, pe motiv că nu ar avea timp să scrie concomitent procesul-verbal în „Word” și să indice și secvențele de timp în înregistrarea audio.

Înregistrările audio ale ședințelor de judecată create cu ajutorul reportofonului nu permit opțiunea indicării automate a etapelor procesului și secvențelor de timp și nici crearea procesului-verbal dintr-un model prestabilit. Procesul-verbal este scris, de obicei, pe hârtie, apoi la calculator.

Regulamentul CSM nu obligă grefierii să înregistreze secvențele de timp ale ședinței de judecată atunci când înregistrează audio ședința prin intermediul programului „SRS FEMIDA”. În schimb, CSM obligă grefierii să indice în procesul-verbal al ședinței de judecată data, ora și minutul începerii și opririi înregistrării pentru fiecare secvență înregistrată, precum și durata în

⁴¹ Art. 275 alin. (4) CPCv, art. 336 alin. (4) CPP și p. 4.7.1. al Regulamentului CSM.

⁴² P. 1.2. al Regulamentului CSM, art. 275 alin. (2) CPCv și art. 336 alin. (2) CPP.

⁴³ Art. 275 alin. (4) CPCv și art. 336 alin. (4) CPP.

⁴⁴ Informația furnizată de programul ROLISP la 7 septembrie 2015.

ore și minute a secvenței atunci când se efectuează înregistrarea audio cu reportofonul.⁴⁵ Nu dispunem de date pentru a confirma dacă această regulă se respectă în practică.

Versiunea electronică a procesului-verbal întocmit de grefier prin intermediul programului „SRS FEMIDA” sau în „Word” este salvat în dosarul electronic în PIGD.⁴⁶

În cazul utilizării „SRS FEMIDA”, înregistrarea audio este salvată pe serverul instanței de judecată. În cazul utilizării reportofonului, înregistrarea audio este transferată de către grefier din reportofon pe calculator și, ulterior, pe serverul instanței.⁴⁷ Toate înregistrările audio sunt salvate pe serverele locale ale instanțelor judecătorești⁴⁸ și pe CD/DVD, care sunt anexate la dosarul cauzei. Înregistrarea audio trebuie să se păstreze pe serverul instanței judecătorești timp de un an de zile de la executarea reală a hotărârii pe dosarul respectiv.⁴⁹

Participanții la proces au dreptul de a primi copii de pe înregistrările audio ale ședinței de judecată. Acestea se eliberează de către grefier la solicitarea scrisă sau verbală a participantului la proces sau a reprezentantului lui, contra unei plăți stabilite de Guvern.⁵⁰

Înregistrarea audio copiată pe CD/DVD sau orice alt dispozitiv conține fișierul audio și secvențele de timp ale procesului, cu condiția că au fost indicate de grefier în timpul sau după înregistrarea audio. Etapele procesului de judecată pot fi vizualizate în „SRS FEMIDA” și în orice alt calculator care are CD/DVD ROM.⁵¹

2. Legislația și practica altor state

În contextul acestei cercetări au fost examinate modul de întocmire a proceselor verbale și a înregistrării ședințelor de judecată în Franța, Germania, Anglia și în sistemul federal din Statele Unite ale Americii. Informația a fost obținută de la o companie de avocatură cu reprezentanțe în acele state, potrivit situației din anul 2011. Au fost analizate modul de înregistrare audio/video a ședințelor, conținutul procesului-verbal al ședințelor și accesul la procesele verbale și înregistrări. Detalii în acest sens sunt prezentate în tabelul ce urmează:

	Franța	Germania	Anglia	SUA (sistemul federal)
Posibilitatea înregistrării audio în prima instanță	Nu se efectuează. Președintele instanței poate permite înregistrarea ședințelor penale pentru arhivele justiției. Ședințele Curții Constituționale sunt înregistrate video și sunt disponibile on-line.	Înregistrare se efectuează pe reportofon. Înregistrarea audio este stearsă după ce părțile convin asupra conținutului procesului-verbal sau după ce hotărârea devine irevocabilă.	De regulă, înregistrarea audio are loc în prima instanță (doar în cauze civile) și în instanța de nivel doi, însă judecătorul poate decide să nu o facă. Ședințele Curții de Apel se înregistrează audio. Ședințele CSJ sunt înregistrate video și sunt plasate on-line.	Înregistrarea ședințelor ține de discreția fiecărei instanțe. În practică, în majoritatea judecătoriilor de circuit are loc înregistrarea audio a ședințelor. Unele instanțe chiar au renunțat la stenografieri. În toate curțile de apel și la CSJ ședințele sunt înregistrate audio.

⁴⁵ P. 4.6.4. al Regulamentului CSM.

⁴⁶ Informația furnizată de programul ROLISP la 7 septembrie 2015.

⁴⁷ P. 4.7.2. al Regulamentului CSM.

⁴⁸ USAID, *Ghid privind administrarea eficientă a instanțelor de judecată*, Chișinău, 2014, pag. 57, disponibil la http://rolisp.org/images/publications/ghid_gestionarea_judecata_ro_res.pdf.

⁴⁹ P. 6.2.3. al Regulamentului CSM.

⁵⁰ Art. 276¹ alin. (2) CPCv și art. 336 alin (8) CPP.

⁵¹ Informația furnizată de programul ROLISP la 7 septembrie 2015.

	Franța	Germania	Anglia	SUA (sistemul federal)
Obligativitatea întocmirii procesului-verbal al ședinței	Întocmirea este obligatorie în cauzele civile (puține la număr) și în cauzele penale în prima instanță. La examinarea cauzelor penale în apel sau recurs, instanța are discreția de a întocmi procesul-verbal.	Obligatoriu pentru orice tip de ședință.	Nu există proces-verbal, ci transcrierea ședinței. Părțile sau publicul, cu acceptul judecătorului, pot obține transcrierea unei părți a ședinței sau a întregii ședințe.	Nu există proces-verbal și documentarea ședinței poate avea loc de mână, prin captarea sunetului, etc, potrivit regulilor stabilite în instanța dată. La solicitarea instanței sau a părților, poate avea loc transcrierea înregistrării.
Cine întocmește procesul-verbal?	Personalul instanței judecătorești.	În cauze civile nu există grefier, iar procesul-verbal este întocmit de judecător. În cauze penale acesta este întocmit de grefier.	Transcrierea se efectuează de companii specializate, contra cost.	Documentarea ședinței e efectuată de personalul special al instanței (court recorder). Transcrierea se efectuează de același personal. Partea care solicită transcrierea plătește pentru aceasta.
Conținutul procesului-verbal al ședinței	Prezintă declarațiile participanților și procedura. Cu toate acestea, în majoritatea cazurilor părțile prezintă argumentele sale în scris.	Describe cu precădere procedura și sumarul declarațiilor participanților, în formula acceptată de părți. El este scurt. Părțile prezintă argumentele sale în scris.		Sunt înregistrate orice comunicări verbale, inclusiv examinarea juraților, discuțiile judecătorului cu reprezentanții părților cu ușile închise, prezentarea probelor, susținerile verbale, etc. Judecătorul poate cere transcrierea celor întâmplate în ședință.
Forța probatoare a procesului-verbal	Procesul-verbal poate fi invocat pentru a confirma anumite fapte, însă prevederile acestuia nu sunt determinante.	Procesul-verbal are o importanță procesuală scăzută deoarece, în majoritatea cazurilor, părțile prezintă poziția sa în scris.	Transcrierea nu are vreo forță probatoare.	Transcrierea este importantă, însă poate fi corectată în urma confruntării cu înregistrarea audio.
Acces la procesul-verbal al ședinței	Părțile pot obține oricând o copie a procesului-verbal, iar terții - după finalizarea procesului.	Părțile și alte persoane interesate au acces la procesul-verbal.	Părțile pot obține o copie a transcrierii ședinței sau a unei părți a acesteia contra cost. Judecătorul poate oferi terților acces la transcrierea ședinței.	Majoritatea curților de apel și CSJ plasează înregistrarea audio a ședințelor online. Terții au acces gratuit la transcrierile deja efectuate, însă judecătorul poate restricționa accesul pentru protejarea „drepturilor fundamentale”. Până a oferi acces terților, informațiile cu caracter personal sunt înlăturate.

Analiza practicii din cele patru sisteme de drept ne permit să tragem următoarele concluzii:

- a) Practica întocmirii proceselor verbale variază de la stat la stat;
- b) Având în vedere implementarea soluțiilor tehnice performante, în vedere eficientizării instanțelor judecătorești și în scop de economie, a fost observată tendința de a reduce volumul sau chiar a renunța la procesul-verbal al ședinței în favoarea înregistrării audio;
- c) În sistemele în care ședințele sunt înregistrate audio, toate cauzele de un anumit timp (civile sau penale) sunt înregistrate, iar legea nu instituie limitări de blanchetă în acest sens;
- d) Înregistrarea audio a ședințelor este aplicată mai ales în instanțele ierarhic superioare, iar unele instanțe supreme plasează pe web aceste înregistrări;
- e) Atunci când este efectuată înregistrarea audio, procesul-verbal este întocmit în baza înregistrării audio și, în caz de dispută, procesul-verbal este confruntat cu înregistrarea audio;
- f) Transcrierea ședințelor, de regulă, este efectuată de personalul special al instanței. Acesta nu este atașat judecătorului, ci sălii de ședință;
- g) În caz că procesul-verbal al ședinței există, părțile au acces nelimitat la acesta. Terții au acces la procesul-verbal după finalizarea procesului sau înainte de aceasta în baza deciziei judecătorului, însă pot fi impuși să plătească pentru aceasta.

3. Optimizarea proceselor-verbale

Întocmirea proceselor-verbale detaliate a fost deosebit de importantă pentru instanțele de judecată în trecut, deoarece erau unicul mod de a consemna ce se întâmplă în ședință, mai ales că nu existau înregistrările audio pentru confirmarea veridicității celor indicate în procesele-verbale. Înregistrările audio ale ședințelor sporesc accesul participanților la informația privind evenimentele din ședința de judecată, oferă o garanție a autenticității acelei informații și permit folosirea mai eficientă a resurselor administrative ale instanței de judecată.

La momentul actual, în Republica Moldova, procesele-verbale ale ședințelor de judecată reprezintă o transcriere aproape fidelă a tuturor etapelor procesului de judecată. Deși Legea cu privire la organizarea judecătorească, în art. 14, prevede ca înregistrările audio să fie stenografiate, instanțele de judecată nu întocmesc o stenografie a celor vorbite în cadrul ședinței. Pe lângă trecerea în revistă a principalelor etape ale ședinței, în procesul-verbal se mai redau pe larg argumentele prezentate verbal de părți, deși, de regulă, acestea sunt anexate în scris la dosar și înregistrate audio. Atât Regulamentul CSM, cât și codurile de procedură obligă grefierii să folosească înregistrările audio pentru a asigura exactitatea și plenitudinea proceselor-verbale. Din acest motiv, în Republica Moldova, înregistrările audio s-au transformat doar într-un instrument pentru grefieri de a asigura plenitudinea procesului-verbal. Mai mult ca atât, având în vedere principiul de asigurare a plenitudinii procesului-verbal stabilit în legislație, părțile au tot dreptul să ceară respectarea acestui principiu atunci când iau cunoștință de procesul-verbal și pot prezenta obiecții privind motivele pentru care îl consideră incomplet, iar grefierii sunt nevoiți să îl respecte.

Totuși, atunci când există mai multe posibilități de fixare a etapelor desfășurării ședinței de judecată, procesul poate să fie optimizat, astfel încât să fie evitată irosirea în van a resurselor umane. Înregistrările audio și procesul-verbal al ședinței în practică nu se completează,

dar se suprapun – prin înregistrări audio complete și un proces-verbal foarte detaliat. Deși înregistrările audio oferă o informație mai exactă privind desfășurarea ședințelor, procesele-verbale tradiționale au fost și continuă să fie utilizate ca și sursa principală de informare a judecătorilor privind argumentele părților în proces.

Întocmirea procesului-verbal detaliat presupune alocarea unor resurse administrative extrem de mari din partea instanței. Capacitatea grefierilor de a întocmi procese-verbale poate fi îngreunată de numărul de procese-verbale, rotația mare de cadre în sistem și de alte sarcini de muncă în instanța de judecată. Grefierul întocmește detaliat foarte multe procese-verbale în cauze care nu se contestă în instanțele ierarhic superioare. De exemplu, în anul 2014, 11%⁵² din cauzele civile au fost contestate în instanțele de judecată ierarhic superioare și circa 28% din cauzele penale.⁵³ În 89% din cauze civile și 72% din cauze penale munca enormă a grefierilor de întocmire a proceselor-verbale detaliate nu folosește la nimic.

Procesul de întocmire a proceselor-verbale poate fi raționalizat, mai ales în condițiile în care prin lege va fi instituită obligativitatea înregistrărilor audio.⁵⁴ Ar putea fi preluată experiența altor state care au redus conținutul proceselor-verbale, inclusiv al declarațiilor martorilor. Spre exemplu, în Germania, declarațiile martorilor se consemnează ca și un rezumat propus de judecător, asupra cărora convin ambele părți. În SUA, procesele verbale conțin o scurtă descriere a etapelor procesului, fără o transcriere fidelă a tuturor dezbaterilor.

Probabil, cea mai mare dificultate în cazul redactării unui proces-verbal sumar ar fi resimțită de judecătorii instanțelor ierarhic superioare, atunci când examinează respectarea procedurii, prezentarea probelor și a argumentelor invocate de părți. Dacă raportăm numărul de cauze examinate de primele instanțe la eforturile administrative uriașe de a asigura procesele-verbale detaliate pentru cauze care ulterior nu sunt contestate, rezultă că este mai rațional să fie optimizat procesul de întocmire a proceselor-verbale pentru toate dosarele în prima instanță. În cauzele care ajung să fie examinate în apel și recurs judecătorilor poate fi asigurată o asistență de transcriere a părților necesare din ședință, potrivit exemplului din SUA, unde judecătorul instanței de apel poate cere transcrierea unei părți a ședinței.

Din punct de vedere tehnic, pentru a decide care sunt părțile din înregistrarea audio care necesită să fie transcrise, este nevoie ca acele părți sau secvențe să fie indicate de către grefieri la etapa înregistrării audio a ședinței în programul „SRS FEMIDA”. Din păcate, practica grefierilor în Republica Moldova este de a înregistra doar începutul și sfârșitul înregistrării, din lipsă de timp pentru a întocmi concomitent procesul-verbal și a asigura înregistrarea audio adecvată a ședinței. Din interviurile pe care le-am avut, am observat că grefierii nu folosesc modelul procesului-verbal din programul „SRS FEMIDA”, dar îl întocmesc separat în format „Word”. Modelul procesului-verbal din „SRS FEMIDA” este mult mai comod, pentru că conține deja toate etapele procesului-verbal, dar și multă altă informație care poate fi inserată automat în procesul-verbal. Etapele procesului-verbal integrat în „SRS FEMIDA” pot fi modificate la necesitate de către grefier. Comoditatea acestuia mai constă și în faptul că el se convertește în „Word” după încheiere și este salvat în dosarul electronic.

⁵² Consiliul Superior al Magistraturii, *Raport pentru anul 2014 cu privire la activitatea Consiliului Superior al Magistraturii și modul de organizare și funcționare a instanțelor judecătorești din Republica Moldova*, pag. 101, disponibil la http://csm.md/files/Raport_anual/RAPORT_CSM2015.pdf.

⁵³ Idem, pag. 102.

⁵⁴ După cum este prevăzut în art. I p. 2 și art. II p. 1 ale proiectului nr. 308 din 24 august 2015 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.

De asemenea, folosirea unui proces-verbal sumar ar impulsiona părțile și reprezentanții acestora să prezinte informația în scris, într-un format accesibil pentru judecător. Aceasta va impulsiona toți judecătorii să înregistreze audio ședințele.

Nu în ultimul rând, renunțarea la un proces-verbal detaliat va duce la implementarea cu succes a politicii statului de informatizare a proceselor și renunțarea graduală la utilizarea hârtiei.

Recomandări

1. Renunțarea la procesele-verbale detaliate. În procesul-verbal al ședinței ar putea să se consemneze doar aspectele esențiale ale ședinței, fără a reproduce conținutul exact al dezbaterilor. În cazul declarațiilor participanților, inclusiv ale martorilor, acestea ar putea fi rezumate de judecător imediat în ședință și asupra acestui rezumat ar trebui să convină toate părțile, potrivit modelului aplicat în Germania;
2. În caz că se constată contradicții între procesul-verbal și înregistrarea audio, procesul verbal urmează a fi ajustat conform înregistrării audio. În orice caz, acesta nu trebuie să constituie temei pentru casarea hotărârii judecătorești sau trimiterea cauzei la rejudicare;
3. Pentru a facilita audierea înregistrării audio a ședinței de către instanța ierarhic superioară sau terți, grefierii ar trebui să indice în fișierul audio și în procesul verbal secvențele de timp pentru fiecare acțiune sau eveniment procedural;
4. Înregistrarea audio și întocmirea procesului-verbal, după cum a fost recomandat mai sus, urmează să aibă loc în toate cazurile în care are loc ședință cu participarea părților, inclusiv în instanța de recurs;
5. Renunțarea la practica de refuz de eliberare a copiilor de pe procesele-verbale. În cazul în care acestea conțin date cu caracter personal, aceste date pot fi excluse sau anonimizate;
6. Este recomandată uniformizarea modului de ținere a proceselor verbale în toate tipurile de proceduri existente. Pentru aceasta, se impune modificarea codurilor de procedură.

Anexă

Prevederile legislației naționale cu privire la ținerea proceselor verbale și înregistrarea audio a ședințelor de judecată

Legea privind organizarea judecătorească

Articolul 14. Înregistrarea ședințelor

(1) Ședințele de judecată se înregistrează prin utilizarea mijloacelor tehnice video sau audio ori se consemnează prin stenografiere. Înregistrările și stenogramele se transcriu de îndată. Înregistrarea audio și/sau video a ședințelor de judecată se realizează în modul stabilit de Consiliul Superior al Magistraturii.

(2) Grefierul sau specialistul în stenografie consemnează toate afirmațiile, întrebările și susținerile participanților la proces și ale altor persoane care participă la judecarea cauzei, precum și ale judecătorilor.

(3) Înregistrarea audio și video, fotografierea, precum și utilizarea altor mijloace tehnice, de către participanții la proces și de către alte persoane se admit numai în condițiile legii procesuale.

Codul de procedură civilă

Articolul 220. Consemnarea depozițiilor martorului în proces-verbal

(1) Depozițiile martorului se consemnează în procesul-verbal al ședinței de judecată de către grefier și se semnează pe fiecare pagină și la sfârșitul lor de președintele ședinței, de grefier și de martor, după ce acesta din urmă ia cunoștință de ele. Nedorința sau imposibilitatea martorului de a semna se consemnează în procesul-verbal.

(2) Orice completare, schimbare și ștersătură în depoziție trebuie acceptată și semnată de președintele ședinței, de grefier și de martor, sub sancțiunea nulității lor. Locurile nescrise din depoziție trebuie împlinite cu linii, astfel încât să nu se poată adăuga nimic.

Articolul 273. Obligativitatea întocmirii procesului-verbal

Pentru fiecare ședință de judecată în primă instanță și în instanță de apel, precum și pentru fiecare act de procedură îndeplinit în afara ședinței (audierea martorului la locul aflării lui, cercetarea înscrisurilor și altor probe materiale la locul de aflare sau păstrare etc.), se întocmește proces-verbal.

Articolul 274. Cuprinsul procesului-verbal

(1) În procesul-verbal al ședinței de judecată sau al actului de procedură îndeplinit în afara ședinței de judecată se indică momentele esențiale ale dezbaterii pricinii sau ale efectuării actului procedural.

(2) În procesul-verbal al ședinței se indică:

- a) locul, data și ora deschiderii, data încheierii ședinței de judecată;
- b) instanța care judecă pricina, numele membrilor completului de judecată și al grefierului;
- c) pricina;
- d) prezența participanților la proces, a reprezentanților, a martorilor, experților, specialiștilor și a interpreților;
- e) faptul că instanța a explicat drepturile și obligațiile procedurale participanților la proces, reprezentanților, experților, specialiștilor și interpreților;
- f) dispozițiile președintelui ședinței de judecată și încheierile pronunțate de instanță fără retragere în camera de deliberare;
- g) declarațiile, demersurile și explicațiile participanților la proces și ale reprezentanților lor;
- h) depozițiile martorilor, explicațiile orale ale experților asupra raportului de expertiză, explicațiile și consultațiile specialiștilor;
- i) faptul că s-a dat citire înscrisurilor, datele examinării la fața locului a probelor materiale, că s-au ascultat și vizionat înregistrările audio-video;
- j) raporturile reprezentanților autorităților publice;
- k) conținutul susținerilor orale;
- l) faptul că s-a dat citire hotărârii și încheierilor, că s-a explicat cuprinsul hotărârii și al încheierilor pronunțate de instanță, că s-au dat lămuriri asupra căilor și termenului de atac al lor;
- m) faptul că instanța a explicat participanților la proces dreptul lor de a lua cunoștință de procesul-verbal al ședinței de judecată și de a formula observații asupra acestuia;
- n) data întocmirii definitive a procesului-verbal.

Articolul 275. Întocmirea procesului-verbal

(1) Procesul-verbal se întocmește de grefier în ședință de judecată sau la efectuarea actului de procedură în afara ședinței. Procesul-verbal se scrie la computer și se păstrează în modul stabilit de Consiliul Superior al Magistraturii. În cazul în care nu este posibilă utilizarea computerului, procesul-verbal se scrie de mână, fiind ulterior scris la computer.

(2) Pentru a asigura plenitudinea procesului-verbal, în cadrul ședințelor de judecată se utilizează mijloacele de înregistrare audio și/sau video ori alte mijloace tehnice. Utilizarea mijloacelor tehnice pentru înregistrarea ședinței de judecată se consemnează în procesul-verbal. În cazul în care utilizarea acestora nu este posibilă, judecătorul dispune, printr-o încheiere motivată, desfășurarea ședinței de judecată în lipsa mijloacelor de înregistrare audio și/sau video ori a altor mijloace tehnice.

(3) Participanții la proces și reprezentanții lor pot solicita instanței să dea citire unor părți din procesul-verbal ori să consemneze în procesul-verbal unele circumstanțe examinate în cadrul ședinței de judecată sau al unui act de procedură efectuat în afara ședinței de judecată, pe care le consideră esențiale în soluționarea pricinii.

(4) Procesul-verbal al ședinței de judecată trebuie să fie întocmit și semnat în cel mult 5 zile de la data încheierii ședinței, iar procesul-verbal privind efectuarea actului de procedură – cel

tîrziu a doua zi de la efectuare. Cînd există înregistrări audio și/sau video ale ședinței de judecată, grefierul le folosește după ședința de judecată pentru a verifica exactitatea procesului-verbal.

(5) Procesul-verbal se semnează de președintele ședinței și de grefier. Modificările, rectificările și completările procesului-verbal se menționează în el și se certifică de președinte și grefier prin semnătură.

(5¹) Președintele ședinței de judecată, în decursul a 5 zile lucrătoare de la data semnării fixată expres în procesul-verbal, înștiințează în scris participanții la proces și reprezentanții lor despre întocmirea și semnarea procesului-verbal și asigură acestora posibilitatea de a lua cunoștință de procesul-verbal al ședinței de judecată și de a primi copii de pe acesta. În cazul în care ședința a fost înregistrată cu ajutorul mijloacelor audio și/sau video, participanții la proces și reprezentanții lor sînt înștiințați în scris și despre posibilitatea de a primi copii de pe înregistrările audio și/sau video ale ședinței de judecată.

(6) Participanții la proces și reprezentanții lor au dreptul să ia cunoștință de procesul-verbal al ședinței de judecată și, în decursul a 5 zile de la data semnării acestuia, să prezinte în scris observații asupra lui, indicînd inexactitățile și motivele pentru care îl consideră incomplet.

Articolul 276. Examinarea observațiilor asupra procesului-verbal

În decursul a 5 zile de la prezentare, observațiile asupra procesului-verbal se examinează de către judecătorul care l-a semnat și care, dacă este de acord cu ele, le confirmă justetea prin mențiunea "De acord" și prin semnătură. În caz contrar, judecătorul pronunță o încheiere motivată de respingere totală sau parțială. În toate cazurile, observațiile asupra procesului-verbal se anexează la dosar.

Articolul 276¹. Eliberarea copiilor de pe procesul-verbal și de pe înregistrările audio și/sau video

(1) Participanții la proces și reprezentanții lor au dreptul la o copie de pe procesul-verbal și de pe înregistrarea audio și/sau video a ședinței de judecată. Copia de pe înregistrarea audio și/sau video a ședinței de judecată se eliberează de către grefier la solicitarea scrisă sau verbală a participantului la proces sau a reprezentantului lui contra unei plăți stabilite de Guvern, care nu va depăși mărimea cheltuielilor suportate de instanță pentru eliberarea copieii.

(2) Prevederile alin.(1) nu se aplică în cazul examinării cauzei în ședință închisă. În acest caz, participanții la proces și reprezentanții lor au dreptul să ia cunoștință de procesul-verbal întocmit în scris, să ia notițe de pe acesta și să audieze/vizioneze înregistrările audio și/sau video ale ședinței de judecată respective.

Codul de procedură penală

Articolul 336. Procesul-verbal al ședinței de judecată

(1) La judecarea cauzei în primă instanță și în instanța de apel, desfășurarea ședinței de judecată se consemnează în procesul-verbal întocmit de grefier. Procesul-verbal se scrie la computer și se păstrează în modul stabilit de Consiliul Superior al Magistraturii. În cazul în care nu este posibilă utilizarea computerului, procesul-verbal se scrie de mînă, fiind ulterior scris la computer.

(2) Pentru a asigura plenitudinea procesului-verbal, în cadrul ședințelor de judecată se utilizează mijloace de înregistrare audio și/sau video ori alte mijloace tehnice. Utilizarea mijloacelor tehnice pentru înregistrarea ședinței de judecată se consemnează în procesul-

verbal. În cazul în care utilizarea acestora nu este posibilă, judecătorul dispune, printr-o încheiere motivată, desfășurarea ședinței de judecată în lipsa mijloacelor de înregistrare audio și/sau video ori a altor mijloace tehnice.

(3) Procesul-verbal al ședinței de judecată trebuie să cuprindă:

- 1) ziua, luna, anul, denumirea instanței și ora începerii ședinței;
- 2) numele și prenumele judecătorilor, grefierului și interpretului, dacă acesta participă;
- 3) numele și prenumele părților și ale celorlalte persoane care participă la proces și sînt prezente la ședința de judecată, precum și ale celor care lipsesc, cu arătarea calității lor procesuale și cu mențiunea privitoare la îndeplinirea procedurii de citare;
- 4) mențiunea dacă ședința este publică sau închisă;
- 5) enunțarea infracțiunii pentru care inculpatul a fost trimis în judecată și legea în care a fost încadrată fapta;
- 6) consemnarea tuturor acțiunilor instanței în ordinea în care ele s-au desfășurat;
- 7) cererile și demersurile formulate de părți și de ceilalți participanți la proces și încheierile date de instanță, fie consemnate în procesul-verbal, fie întocmite separat, cu mențiunea respectivă în procesul-verbal;
- 8) documentele și alte probe care au fost cercetate în ședința de judecată;
- 9) faptele de încălcare a ordinii în sala de ședință și măsurile luate față de cei care le-au comis;
- 10) rezumatul dezbaterilor judiciare, al replicii, precum și al rezumatului ultimului cuvînt al inculpatului;
- 11) ora cînd s-a pronunțat hotărîrea judecătorească și mențiunea că inculpatului i s-a explicat procedura și termenul de atac.

(3') Participanții la proces pot solicita instanței să dea citire unor părți din procesul-verbal sau să consemneze în procesul-verbal unele circumstanțe examinate în cadrul ședinței de judecată pe care le consideră esențiale în soluționarea cauzei.

(4) Procesul-verbal se redactează de grefier în termen de 48 de ore de la terminarea ședinței și se semnează de președintele ședinței și de grefier. Dacă există înregistrări audio și/sau video ale ședinței de judecată, grefierul le folosește după ședința de judecată pentru a verifica exactitatea procesului-verbal.

(5) Președintele ședinței de judecată, în decursul a 5 zile lucrătoare de la data semnării fixată expres în procesul-verbal, înștiințează în scris participanții la proces despre întocmirea și semnarea procesului-verbal și asigură acestora posibilitatea de a lua cunoștință de procesul-verbal al ședinței de judecată și de a primi copii de pe acesta. În cazul în care ședința a fost înregistrată cu ajutorul mijloacelor audio și/sau video, participanții la proces sînt înștiințați în scris și despre posibilitatea de a primi copii de pe înregistrările audio și/sau video ale ședinței de judecată.

(6) În termen de 3 zile lucrătoare de la data anunțării semnării procesului-verbal, participanții la proces au dreptul să formuleze obiecții asupra lui, indicînd inexactitățile și motivele pentru care îl consideră incomplet.

(7) Obiecțiile la procesul-verbal se examinează de către președintele ședinței de judecată care, pentru anumite concretizări, poate chema persoana care le-a formulat. Rezultatul examinării obiecțiilor, în caz de acceptare a lor, se formulează printr-o rezoluție pe textul obiecțiilor, iar în caz de respingere – prin încheiere motivată. Obiecțiile și încheierea asupra lor se anexează la procesul-verbal.

(8) Participanții la proces au dreptul la o copie de pe procesul-verbal și de pe înregistrarea audio și/sau video a ședinței de judecată. Copia de pe înregistrarea audio și/sau video a ședinței de judecată se eliberează de către greșier la solicitarea scrisă sau verbală a participantului la proces contra unei plăți stabilite de Guvern, care nu va depăși mărimea cheltuielilor suportate de instanță pentru eliberarea copieii.

(9) Prevederile alin.(8) nu se aplică în cazul examinării cauzei în ședință închisă. În acest caz, participanții la proces au dreptul să ia cunoștință de procesul-verbal întocmit în scris, să ia notițe de pe acesta și să audieze/vizioneze înregistrările audio și/sau video ale ședinței de judecată respective.

Articolul 337. Consemnarea declarațiilor părților și ale martorilor în ședința de judecată

(1) Declarațiile inculpatului, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile și ale martorilor în ședința de judecată se consemnează în scris de greșier ca documente separate care se anexează la procesul verbal. Declarația scrisă se citește de către greșier, iar dacă persoana care a depus-o cere, i se oferă posibilitatea să o citească. Dacă persoana care a depus declarația confirmă conținutul ei, o semnează pe fiecare pagină și la sfârșit. Dacă persoana care a depus declarația nu poate semna sau refuză să o semneze, despre aceasta se face mențiune în declarația consemnată, indicându-se motivele refuzului.

(2) Declarația scrisă se semnează de președintele ședinței și de greșier, precum și de interpret în cazul în care acesta a participat la declarație.

(3) Dacă persoana care a depus declarația revine asupra vreuneia din declarațiile sale anterioare sau face completări, rectificări sau precizări, acestea se consemnează și se semnează în condițiile prezentului articol.

Codul contravențional

Articolul 459. Procesul-verbal al ședinței de judecare a cauzei contravenționale

(1) Desfășurarea ședinței de judecare a cauzei contravenționale se consemnează în proces-verbal.

(2) Procesul-verbal al ședinței de judecare a cauzei contravenționale va include:

- a) denumirea instanței judecătorești;
- b) data (ziua, luna, anul), ora și locul ședinței de judecată;
- c) numele și prenumele judecătorului și ale greșierului;
- d) numele și prenumele părților, calitatea lor procesuală;
- e) mențiunea îndeplinirii procedurii de citare;
- f) fapta contravențională asupra căreia a fost încheiat procesul-verbal, încadrarea juridică a faptei;
- g) cererile, demersurile și concluziile formulate de participanții la ședință, măsurile luate;
- h) probele cercetate în ședință;
- i) retragerea instanței în camera de deliberare;
- j) mențiunea privind pronunțarea hotărârii.

(3) Depozițiile părților și ale martorilor se citesc și se semnează de aceștia.

(4) Procesul-verbal se încheie în decursul a 24 de ore de la închiderea ședinței de judecare a cauzei contravenționale și se semnează de președintele ședinței și de greșier.

Regulamentul CSM privind înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată, adoptat prin hotărârea nr. 338/13 din 12 aprilie 2013

1.2. Înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată se utilizează pentru verificarea corectitudinii și plenitudinii proceselor-verbale scrise a ședințelor de judecată ...

4.4.2. În timpul ședinței de judecată, grefierul efectuează înregistrarea audio și creează sumarul procesului-verbal, unde reflectă toate evenimentele procesului de judecată și participanții care fac declarații.

4.6.4. În cazul utilizării reportofonului, grefierul va indica în procesul verbal al ședinței de judecată faptul că ședința a fost înregistrată audio, și va specifica următoarele:

- data și ora începerii și finalizării ședinței de judecată; numărul și denumirea dosarului, numele și prenumele judecătorului, numele și prenumele grefierului;
- pentru fiecare secvență înregistrată se va indica data, ora și minuta începerii și opririi înregistrării și durata în ore și minute a secvenței.

4.7.1. Grefierul va folosi înregistrările audio digitale a ședințelor de judecată pentru a verifica exactitatea procesului-verbal.

Centrul de Resurse Juridice din Moldova este o organizație non-profit neguvernamentală cu sediul în Chișinău, Republica Moldova. CRJM tinde să asigure o justiție calitativă, promptă și transparentă și respectarea efectivă a drepturilor civile și politice. În realizarea acestor obiective, CRJM combină cercetarea de politici și activitatea de advocacy realizate într-un mod independent și neutru.

Centrul de Resurse Juridice din Moldova

Str. A. Șciusev 33,
MD-2001 Chișinău,
Republica Moldova
Tel: +373 22 843601
Fax: +373 22 843602
Email: contact@crjm.org
www.crjm.org

Facebook - <https://www.facebook.com/pages/Centrul-de-Resurse-Juridice/192147737476453>

Twitter - <https://twitter.com/CRJMoldova>